

3. ПРИРОДНЕ ВРИЈЕДНОСТИ И КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКА ДОБРА

ПРИРОДНЕ ВРИЈЕДНОСТИ

Основна одређења

За функционисање заштите неопходно је да се што прије донесу одговарајући подзаконски акти, попут правилника који регулишу поступак и критеријуме за вредновање заштићених природних добара на основу којих се врши категоризација која би била заснована на критеријумима IUCN-а, стручни надзор, режим заштите, права и обавезе власника заштићених природних добара, као и правилник о вођењу Регистра заштићених природних добара који треба да се формулише тек пошто се јасно дефинишу институције задужене за заштиту природе.

На основу досадашњег увида може се закључити да је природа Републике Српске богата и разноврсна. У првој етапи израде Просторног плана Републике Српске (Етапни план 1996 - 2001) било је предвиђено је да се под заштиту ставе:

1. Национални паркови	11
2. Регионални паркови (паркови природе)	11
3. Рекреациони, културни, научни, пејзажни и други заштићени предјели	107
4. Природни резервати	8
5. Меморијални паркови и споменици	13

Оно што се сматра оптималним када је природа Републике Српске у питању је стављање под правну заштиту између 15 и 20 одсто укупне површине, јер то поменути простор сигурно заслужује, а и зацртано је документима Акционог плана за заштиту животне средине Босне и Херцеговине (НЕАП БиХ).

Циљеви

- Израда комплетне легислативе и критеријума за заштиту природног наслеђа на основу IUCN критеријума, да бисмо могли да кореспондирамо са Европом која је на тај начин уредила заштиту природе.
- Циљ који треба да се у овој области угради у Просторни план Републике Српске у сваком случају је очување природних добара у највећој могућој мјери и задржавање свих вриједности – почев од квалитета ваздуха и вода, биљног покривача, фауне, до глобалне заштите предјела и области. Просторни план треба да усмјери развој Републике Српске у правцу чистих технологија јер оно што се у овом тренутку може да сматра најдрагоцјенијим пртљагом на путу за Европу јесте очувана животна средина.
- Циљ је да се инвентарише цјелокупни простор Републике Српске и утврде приоритети за заштиту – с обзиром на угроженост и на вриједност, те тако хитно интервенише да се заштите највреднија и најугроженија добра.
- Из тог проистиче дугорочни циљ – да се под правну и стварну заштиту стави најмање 15 до 20 процената укупне површине Републике Српске, као и да се природне вриједности посматрају у контексту и штите заједно са културним добрима, односно да се оствари принцип глобалне заштите простора.

- Израда категоризације угрожености природног наслеђа и тзв. црвених листа угрожених врста на основу IUCN критеријума.
- Увођење студија процјене утицаја на животну средину као обавезе код свих облика привредних активности и коришћења екосистема.
- Дограђивање система издавања еколошких сертификата у области привреде и просторног планирања.
- Развијање информационог система у области заштите културно-историјског и природног наслеђа (глобални приступ) и успостављање ефикасног система мониторинга.
- Едукација стручњака, управљача, власника и корисника културних добара у природно вриједним амбијенталним цјелинама ради постизања заштите и остваривања економске добити, односно остваривања принципа самоодрживости заштићеног подручја.

Планске мјере

Израда подзаконских аката из области заштите природе

- Поред потребе да се донесе више закона и правилника за заштиту природног наслеђа, неопходно је и то да Република Српска (односно Босна и Херцеговина) потпишу важеће међународне конвенције у области заштите природних добара.
- У процесу доношења аката посебна пажња треба да се посвети и усклађивању прописа у законима који се директно не односе на заштиту природе, али су у вези са природом.

Одређивање референтних институција у области заштите природе

- Предвиђени сет закона требало би да дефинише и референтне институције за глобалну или појединачну заштиту природних добара. То подразумијева израду комплетне документације за свако добро, критеријума за њихову категоризацију и успостављање регистра заштићених природних добара, као и мониторинг.
- Референтне институције треба да имају ексклузивно право за издавање еколошких сертификата у области привреде и просторног планирања, да би се спријечило даље нестајање угрожених природних вриједности.
- Све те активности требало би да ускладе надлежности на нивоу Владе Републике Српске у области заштите природног наслеђа, што би требало да гарантује квалитет успостављеног система.

Рекогносцирање терена и инвентаризација природног наслеђа

- Да би се детаљно утврдило стање и попис природних вриједности, неопходно је да се приступи детаљном обиласку терена, прикупљању постојеће документације и снимању терена. Тим за обилазак требало би да буде мултидисциплинаран, сачињен од искусних стручњака у свакој од појединих области, добро опремљен и оспособљен за ту врсту посла.
- Рекогносцирање терена и евидентирање природних добара био би тек почетак великог посла на систематизовању грађе, утврђивању категорија

добара и режима заштите. То је полазиште за разраду комплетне стратегије у заштити природног наслеђа.

Израда категоризације на основу критеријума IUCN-а

- Република Српска треба да усвоји већ потврђене и у Европи примијењене регулативе. Конвенција о биолошкој разноврсности (УН, 1999), у члану 8. од држава потписница захтијева да развију систем заштићених подручја, а IUCN/WCPA савјетује да се то ради користећи све категорије управљања.
- Република Српска и Босна и Херцеговина треба да хитно усвоје критеријуме које је сачинила Свјетска комисија за заштићена подручја (IUCN/WCPA), у сарадњи са EUROPARC FEDERATION и Свјетским центром за праћење стања животне средине (WCMC), и почну са израдом црвених листа угрожених врста флоре, фауне и гљива, јер чињеница да је ово простор изузетно богат различитим и ријетким врстама, а многима од њих пријети нестајање.

Израда научних и стручних основа за свако добро, категоризација и успостављање регистра заштићених природних добара

Тек након рекогносцирања терена и евидентирања добара, уз услов да су урађена сва подзаконска акта, као и усвојени критеријуми, може да се приступи послу у вези са стављањем под правну заштиту природног наслеђа, што подразумева израду научних и стручних основа за свако добро појединачно, њихову категоризацију и одређивање режима заштите, односно уписивање у регистар заштићених природних добара.

С обзиром на стање у овој области таквом послу треба приступити поштујући приоритете установљене у току рекогносцирања терена, на основу утврђене угрожености и вриједности добара. Ако је као циљ дефинисано да је оптималан однос површине и заштићеног простора 1:5, јасно је да је то посао који захтијева дугорочно планирање и етапни приступ, те да се у временском хоризонту који обухвата Просторни план Републике Српске, уколико за то буде постојала висока сагласност на нивоу законодавних и извршних органа у Републици Српској, може да очекује успостављање система заштите и евентуално стављање под заштиту највреднијих и најугроженијих добара, односно успостављање регистра природног наслеђа.

Приоритетан задатак на пословима заштите природних добара је да се оствари увид у стање планираних подручја за заштиту и на основу тога изврши класификација у IUCN категорије. То захтијева и измјену Закона о заштити природе који би требало да се усклади са IUCN класификацијом. До тада треба да се задржи предложена класификација.

Након новелирања документације, као и уврштавања неких нових локалитета у другој етапи (до 2015. године) Просторног плана Републике Српске предвиђено је да се под заштиту ставе следећа подручја:

1. Национални паркови	9
2. Регионални паркови (паркови природе)	14
3. Рекреациони, културни, научни, пејзажни и други заштићени предјели	102

4. Природни резервати 10
5. Меморијални паркови и споменици 13

Табела 16. Заштићени екосистеми у Републици Српској

Редни број	Врста заштићеног екосистема	Површина заштићеног екосистема у km ²				
		Општина	Стање 1994.	I режим заштите	Развој 1996–2015.	I режим заштите
		1	2	3	4	5
А/ НАЦИОНАЛНИ ПАРКОВИ						
1	Сутјеска	Фоча, Гацко, Калиновик	172,50	14,50		
2	Козара	Приједор, Градишка, Козарска Дубица	33,75		40,80	
3	Трескавица и кањон Бистрице	Калиновик, Трново			159,81	17,00
4	Ластва – Орјен	Требиње			45,00	5,00
5	Маглић и Зеленгора са проширењем Волујак и Лебршник	Фоча, Калиновик			430,00	5,50
6	Кањон Таре – дио	Фоча			231,00	6,00
7	Кањон Дрине и Сушице	Сребреница, Рогатица, Вишеград			70,00	2,00
8	Озрен	Петрово			35,00	1,00
9	Виторог	Шипово, Купрес			55,00	2,00
	УКУПНО А/		206,25	14,50	1.025,81	38,50
Б/ РЕГИОНАЛНИ ПАРКОВИ(ПАРКОВИ ПРИРОДЕ)						
1	Козара – Поткозарје	Градишка, Приједор, Козарска Дубица			189,20	18,00
2	Сана – извор и горњи токови	Рибник, Мркоњић Град			120,00	8,00
3	Сана – дио (доњи ток)	Оштра Лука, Приједор, Нови Град			280,00	4,00
4	Осмача – Тисовац	Бања Лука, Кнежево			100,00	4,00
5	Борја	Теслић, Котор Варош			292,00	
6	Рупска ријека	Челинац			6,75	
7	Клековача – Лом	Петровац, Источни Дрвар			112,50	11,80
8	Влашић – дио	Кнежево			80,00	5,00
9	Романија	Пале, Соколац			77,02	
10	Виогор – Лим	Рудо			68,00	
11	Ток ријеке Ћехотине	Фоча				
12	Јахорина и извориште Праче	Пале			116,40	3,00
13	Лисина	Мркоњић Град, Шипово			165,75	

14	Долине Пливе и Јања	Шипово			54,00	1
	УКУПНО Б/				1.661,6	54,80
	В/ РЕКРЕАЦИОНИ, КУЛТУРНИ, НАУЧНИ, ОБРАЗОВНИ, ПЕЈЗАЖНИ И ДРУГИ ЗАШТИЋЕНИ ПРИРОДНИ ПРЕДЈЕЛИ					
1	Парк – шума Омар	Кнежево	0,5	0,5		
2	Језеро Рјечица (Рудо)	Рудо	0,06	0,06		
3	Цицелъ (Чајниче)	Чајниче	1	1		
4	Језеро Клиње	Гацко	1,7	1,7		
5	Требињска шума	Требиње	0,5	0,5		
6	Парк – шума Требевић	Источни Стари Град	10	2		
7	Кестенове шуме Костајница	Костајница			4,2	3
8	Санчани	Приједор			6,3	
9	Просара	Градишка, Козарска Дубица			44	
10	Бардача	Србац			13	0,5
11	Мотајица	Србац, Дервента			63	
12	Лакташи (бања и околина)	Лакташи			5,4	
13	Врбања – слив	Котор Варош				
14	Преслица	Добој			6,5	
15	Комплекс Бање Врућице	Теслић				
16	Вучјак	Дервента, Брод			40	
17	Мочваре Посавине	Брод, Шамац, Бијељина, Србац, Градишка			22	0.3
18	Шуме спадуна код Угљевика и Бијељине	Угљевик, Бијељина			2	
19	Језеро Балкана	Мркоњић Град			2.5	
20	Земљишне пирамиде и пећина Ледењача код Миљевине	Фоча			0,02	
21	Парк – шума Булози	Источни Стари Град			7	0.1
22	Парк – шума Пале	Пале			7	
23	Зворничко језеро – Дрињача – Јадар	Братунац, Зворник			55	
24	Лим – Рудо	Рудо			4,5	
25	Билећко језеро	Билећа			12	
26	Рјечица Црквена	Бања Лука			3	
27	Крупа на Врбасу	Бања Лука			15	3
28	Кањон Врбаса, Угра и Црне ријеке	Бања Лука, Кнежево, Мркоњић Град				
29	Козица – крашко врело и долина Вучај потока	Оштра Лука, Бања Лука			6	
30	Рокин До – Врбљани	Рибник			0,3	0,3

Потребе, могућности и циљеви организације, уређења и коришћења простора;
План организације, уређења и коришћења простора

31	Локалитети Панчићеве оморике – кањон Дрине	Вишеград, Сребреница, Братунац, Фоча			2,84	2,2
32	Састојине и стабла тисе – Угодновићи	Теслић			0,3	0,3
33	Парк шуме Бања Луке: Траписка шума. Старчевица. Шибови са Сутурлијом	Бања Лука			18	3
34	Горњи ток Усоре са притокама	Теслић			5	0,5
35	Бања Слатина са околином	Лакташи			1,6	0,2
36	Парк шуме Шикаре и Опсечко	Челинац				1,83
37	Парк шуме Дубраве са Каменичким језером	Челинац				0,1
38	Предјели Срнетице	Рибник			3	
39	Дуга њива	Модрича			32	
40	Кањон Биоштице и Каљине	Соколац			9,64	
41	Деветак	Соколац			27,7	
42	Озрен – Вучја Лука	Источни Стари Град, Соколац			26,84	
43	Вучјак – језера са околином	Брод				
44	Парк шума – Јакеш	Вукосавље, Модрича				
45	Збориште	Брод				
46	Шумски комплекс Забрана	Фоча				
47	Кањон ријеке Рзав	Вишеград				
48	Шумски комплекси: око Вишеградске бање, око Стражишта, Зртар града	Вишеград				
49	Писана стијена у Жљебу	Вишеград				
50	Подград	Братунац				
51	Бања Губер са околином	Сребреница				
52	Парк “Младен Стојановић”	Бања Лука				
53	Стари парк у Подградцима	Градишка				
54	Градски парк у Бијељини	Бијељина				
55	Састојине лужњака и састојине питомог кестена	Градишка				
56	Извориште Паљанске Миљацке	Пале				
57	Слив Укрине	Прњавор, Теслић				
58	Рјечица Кремница	Прњавор				
59	Подрашничко поље	Мркоњић Град				
60	Клисура Доње Пецке	Мркоњић Град				
61	Зеленковац	Мркоњић Град				
62	Слив Горње Шњеготине	Теслић				
63	Бања Кулаши са околином	Прњавор				
64	Ергела липицанера	Прњавор				
65	Изворишта: Добра вода, Веселиновац, Мали кисељак	Лопаре				
66	Скупина стабала лужњака – село Мртвице	Лопаре				

67	Бања Дворови са околином	Бијељина				
68	Стари дрвореди у Бањој Луци	Бања Лука				
69	Стари дрвореди у Бијељини	Бијељина				
70	Парк шуме и заштитне шуме на подручју општине	Бијељина				
71	Мајевица – дио	Лопаре				
72	Шуме букве на Сави	Србац				
73	Ријека Гомјеница	Бања Лука, Приједор				
74	Градски парк “Петар Кочић”	Бања Лука				
75	Групација старих храстова на Ребровцу	Бања Лука				
76	Термални извори – Српске топллице	Бања Лука				
77	Локалитет Адиантум (Венерина Влас)	Бања Лука				
78	Рекреативни парк Ада	Бања Лука				
79	Дендролошки споменици (стабла храста и гинка)	Бања Лука				
80	Градски дрвореди	Приједор				
81	Комплекс острва Стари Град	Приједор				
82	Заштитне шуме (кањони Коране, Сане, Врбаса, Медљанске ријеке)	Мркоњић Град				
83	Групација старих храстова у Слатини	Лакташи				
84	Шумски комплекси око Слатине	Лакташи				
85	Заштитне шуме (кањони Коране, Сане, Врбаса, Медљанске ријеке)	Мркоњић Град				
86	Групација старих храстова у Слатини	Лакташи				
87	Шумски комплекси око Слатине	Лакташи				
88	Оличко језеро	Шипово				
89	Клисуре Сијерачке стијене	Калиновик				
90	Улошко језеро	Калиновик				
91	Дио тока ријеке Жељезнице	Трново				
92	Бориловачко језеро	Гацко				
93	Извор Велика вода	Сребреница				
94	Водопад на потоку Соколина	Кнежево				
95	Уна (дио доњег тока и ушће)	Нови Град				
96	Рекреационе зоне на подручју општине Котор Варош	Котор Варош				
97	Хидролошки споменици природе (42 локалитета)	Дервента				
98	Дендролошки споменици (појединачна стабла) пет локалитета	Дервента				
99	Хидролошки и дендролошки споменици седам локалитета	Сребреница				

Потребе, могућности и циљеви организације, уређења и коришћења простора;
План организације, уређења и коришћења простора

100	Природно мрестилиште пастрмке Луке	Теслић				
101	Ријека Требишњица	Требиње				
102	Спелеолошки објекти РС					
	УКУПНО В/		13,76	5,76	445,64	15,33
	Г/ ПРИРОДНИ РЕЗЕРВАТИ					
1	Лом (Клековача)	Петровац	2,95	2,95		
2	Јањ прашума	Шипово	1,95	1,95		
3	Јањске отоке	Шипово			0,44	
4	Извор Пливе	Шипово			0,74	
5	Перућица	Фоча	14,34	14,34		
6	Бјело језеро – Зеленгора	Фоча				
7	Црно језеро – Зеленгора	Фоча				
8	Тресетиште на Хан Краму	Хан Пијесак				
9	Резервати природе 12 локалитета	Сребреница				
10	Резервати природе девет локалитета	Дервента				
	УКУПНО Г/		19,24	19,24	1,18	
	Д/ MEMOРИЈАЛНИ ПАРКОВИ И СПОМЕНИЦИ					
1	Спомен подручје и слив ријеке Буковице	Градишка				
2	Меморијални комплекс "Тринаест скојевки"	Градишка				
3	Спомен подручје Превија	Прњавор				
4	Спомен парк Вукосавци	Лопаре				
5	Кнежопоље – Међувође	Козарска Дубица			14,50	14,50
6	Драксенић	Козарска Дубица			2,60	2,60
7	Доња Градина	Козарска Дубица			5,40	5,40
8	Витловска (Козара)	Приједор, Козарска Дубица			7,60	7,60
9	Озрен (Брезица – Какмуж – Босанско Петрово Село)	Петрово			12,50	12,50
10	Потоци – Јасиковац	Источни Дрвар			2,50	2,50
11	Млиништа	Мркоњић Град			4,50	4,50
12	Пјеновац	Хан Пијесак			3,50	3,50
13	Пећина и рјечица Ловница	Шековићи			8,00	8,00
	УКУПНО Д/				61,10	61,10
	СВЕУКУПНО					
	А/ НАЦИОНАЛНИ ПАРКОВИ		206,25	14,50	1.025,81	38,50
	Б/ РЕГИОНАЛНИ ПАРКОВИ / ПАРКОВИ ПРИРОДЕ				1.661,6	54,80

	В/ РЕКРЕАТИВНИ, КУЛТУРНИ, НАУЧНИ, ОБРАЗОВНИ, ПЕЈЗАЖНИ И ДРУГИ ЗАШТИЋЕНИ ПРЕДЈЕЛИ		13,76	5,76	445,64	15,33
	Г/ ПРИРОДНИ РЕЗЕРВАТИ		19,24	19,24	1,18	
	Д/ МЕМОРИЈАЛНИ ПАРКОВИ И СПОМЕНИЦИ				61,10	61,10
	СВЕУКУПНО		239,25	39,50	3.195,33	169,73

Просторним планом предвиђено је и формирање Резервата биосфере Дрина који захвата територију Републике Српске и Србије.

Резерват биосфере Дрина захвата површину од 1.148 km², од које је на територији Републике Српске предвиђена територија под заштитом од 626 km².

На основу наведене табеле може се закључити да је проценат територије Републике Српске који би требало да се налази под одређеним режимом заштите око 16,5 % од укупне територије, што је задовољавајуће планско рјешење. Овом треба додати површине заштићених подручја за које постоје индикације, односно потребно је у планском периоду извршити детаљно дефинисање граница чиме ће се добити коначна (већа) површина заштићених подручја Републике Српске.

Спелеолошки објекти

Већи број спелеолошких објеката није ушао у листу заштићених природних добара, јер Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске и Национални савјет за геонаслеђе Републике Српске припремају Инвентар спелеолошких објеката Републике Српске који ће бити приложен у документацију Просторног плана Републике Српске.

Заштићена највећа/вриједна појединачна стабла Републике Српске

Као заштићени споменици природе, највећа стабла Републике Српске пописана су у Каталогу највећих стабала Републике Српске које је издао Шумарски факултет у Бањој Луци и ЈПШ Српске шуме, као и у евиденцији, односно Регистру који води Удружење за заштиту дрвећа "Арбор Магна" . Каталог је приложен документацији Просторног плана.

Заштићене биљке

Начин заштите биљака прописује се Црвеном књигом. Република Српска нема усвојену Црвену књигу, па се примјењује Прелиминарна Црвена листа заштићених биљака Босне и Херцеговине. Ова листа заштићених биљака приложена је у документацији Просторног плана.

Заштићене гљиве

Република Српска нема ни Црвену књигу ни Црвену листу заштићених гљива.

Заштићене животиње

Република Српска нема ни Црвену књигу ни Црвену листу заштићених животиња.